Ignác von Born a Royal Society[1]

Mikuláš Teich

Ignatz von Born and the Royal Society. One of the important premises for the fun ded biography on Ignatz von Born is that it not be limited to his activities and the results he achieved in the context of the Central Europe. He and his multifaceted work also need to be situated in the international context. That was the impetus for this minor but hopefully beneficial contribution.

Key words: enlightener • mineralogist ● geologist • metallurgist • 2nd half of the 20th century • Central Europe • Austria

Jedním z důležitých předpokladů k vytvoření fundovaného biografického díla o Ignáci von Bornovi je neomezovat se jen na jeho aktivity a výsledky dosažené v domácích souvislostech. Daleko v širší míře, než se to dosud zdálo, musel být Born a jeho mnohostranné působení zapojeno do mezinárodních souvislostí. Je nutné se dobrat k plnějšímu pochopení jeho významu pro tehdejší dobu s přihlédnutím k soudobým vědeckým, technickým, hospodářským, intelektuálním i politickým snahám. Na pozadí těchto úvah vznikl i tento drobný, ale doufejme že užitečný příspěvek: snaží se objasnit nejasnosti kolem Bornova přijetí do Royal Society, které vznikly, jak se ukazuje, z nedorozumění.

Začal jsem se o tuto otázku zajímat už na podzim roku 1960. Tehdy jsem měl možnost navštívit krátce archiv londýnské Royal Society, akta k Bornovu přijetí za člena se mi však nepodařilo dohledat. To bylo překvapivé – historik, který pohlédne na titulní listy jeho spisů, si nemůže nevšimnout, že je tu Born uveden vždycky jako člen Royal Society. Shodují se s tím i ostatní historické texty. Autor dobového slovníku De Luca spojoval Borna s Royal Society např. už od roku 1776: „Muž s tak propracovanými a hlubokými znalostmi nemohl nadlouho zůstat neznámý národu, který v duchovním směru ostatní národy

[1] Časopis *Dějiny věd a techniky* uveřejňuje v zásadě jen původní, jinde netištěné příspěvky. Tentokráte však dělá výjimku. Otiskuje překlad starší drobné studie, která se týká I. Borna (1742–1791), význačného přírodovědce, ale především organizátora našeho vědeckého života. Měla by být u nás známa, ale není. Vyšla v publikaci, která je u nás málo dostupná – Helmut RIENALTER (ed.): *Die Aufklärung in Österreich*. Frankfurt a. M.– Bern – New York – Paris, 1991, s. 93–97. Autorem překladu je Josef Smolka.

překonávají tak zřídka, zkrátka, Born byl v roce 1774 přijat do Královské společnosti v Londýně...“[2]

Proto jsem se koncem února 1964 obrátil na Royal Society písemně s prosbou, zda by mi mohla být nápomocna při objasnění otázky, zda byl Born jejím členem. Na počátku března jsem dostal odpověď knihovníka Royal Society pana J. Kaye, z níž vyplývalo, že další pátrání jen potvrdilo, že o Bornově členství není nic známo. Domníval se zřejmě, že jde o mylnou informaci.[3]

Zdálo se, že seznam nejasností v Bornově životopise, o nichž jsem pojednal jinde,[4] se tím o jednu položku rozrostl. Nebyl jsem s tímto sdělením spokojen a chtěl jsem se k této záhadě při vhodné příležitosti znovu vrátit a snažit se o její objasnění. Ta se naskytla v okamžiku, kdy mi vydavatel tohoto sborníku sdělil, že je ochoten příspěvek na toto téma přijmout.

Bylo nutné přezkoumat, zda a kdy byl Born za člena (*Fellow*) Royal Society volen. V této souvislosti se mi zdálo potřebné seznámit se nejprve se způsobem, jímž se zahraniční členové kolem roku 1770 volili. Ačkoli se zdá, že se dříve dělaly rozdíly mezi domácími a zahraničními členy, dělo se tak teprve od roku 1776. V roce 1761 rozhodla rada (*Council*) Royal Society, tedy její exekutivní orgán, že při volbě osob, které nepodléhají britské koruně, se musí dbát bezpodmínečně na jejich vědeckou úroveň. Příslušné doporučení (*Certificate of Recommendation*) měli podepsat tři zahraniční a tři domácí členové. Od té doby se otázka volby zahraničních členů projednávala několikrát (1765, 1766, 1769). Výsledkem bylo, že návrh na zahraničního člena se má předkládat jen u osob, které se proslavily svou publikační činností nebo významnými objevy. Bylo rovněž usneseno, že ročně mohou být voleni jen dva zahraniční vědci. Označení „cizinec“ (*Foreigner)* se objevuje v seznamu členů Royal Society poprvé až 10. června 1773. [5]

---

[2] „Ein Mann von so ausgearbeiteten und tiefen Kenntnissen, konnte nicht lange einer Nation unbekannt seyn, die so selten von anderen Nationen ueberholet wird, kurz, Born war im Jahre 1774 in die K. Gesellschaft zu London aufgenommen...“. DE LUCA: *Das gelehrte Oesterreich. Bd. I.* Wien, 1776, s. 42.

[3] Cituji zde jeho slova in extenso: „ ...As requested by you, a further search has been made but this has elicited only the information we gave you in 1960 when you visited us and it is that there is no trace of the election into the Fellowship of Baron Ignaz Edler von Born. In the circumstances it would seem that the assertion that Born was a Fellow of the Society is erroneous.

[4] M. TEICH: Ignác Born a Slovensko. *Z dejín vied a techniky na Slovensku 4*. Bratislava, 1966, s. 205–216, zde s. 205–207.

[5] K tomu srov. *The Record of the Royal Society of London.* London, 1940, s. 95–96.

Nyní k vlastnímu tématu tohoto příspěvku. Při novém zkoumání v archivních fondech Royal Society se podařilo najít k Bornovu členství dva pevné záchytné body. Existují zde dva doklady, které potvrzují, že 2. června 1774 byl Born navržen a přijat za člena Royal Society. Je to doporučující certifikát a písemný záznam k právě provedené volbě. Asi je vhodné tato písemná svědectví doslovně ocitovat.

Doporučující certifikát:

Le Chevalier Ignace de Born

Councellor of the Mines to His Imperial Majesty and Fellow of the Royal Society of Stockholm, ...and of the Society of Sienna.

Well known by his several Litterary Productions as a Gentleman learned in various branches of Science particulary in Mineralogy; being desirous of the honor of becoming a Foreign Member of the Royal Society. We whose names are underwritten do recommend him as likely to become a very useful and Valuable Member

Comte Bruhl C. F. Greville
Johannes Henricus Hanpe Jos. Banks
Jean André de Luc Dan. Solander
George Baker
R. Huck

Balloted and Elected June 2, 1774

[Písemný záznam z 2. června 1774]

This being the day for the annual election of foreign Members the Certificates of the three Candidates for this year were read, and they being afterwards separately, according to the last regulations, balloted for, were elected Members ... and the third the Chevalier Ignace de Borne.

Councel of the mines to his Imperial Majesty, and Fellow of the Royal Societies of Stockholm and of Sienna.

Zaměřme svou pozornost nejprve na doporučující dokument, v němž je Bornův šlechtický titul uveden ve francouzském tvaru a kde je představen jako císařský horní rada a člen vědeckých společností ve Stockholmu a v Sieně. Dále ověřují tři zahraniční a pět v Anglii usazených členů Royal Society, že je široce znám svými četnými spisy jako muž zběhlý v řadě vědeckých disciplin, zvláště pak v mineralogii. Born si přeje přijmout čest stát se zahraničním členem Royal Society. Podepsaní se přimlouvají za Bornovu volbu v naději, že se stane velmi užitečným a cenným členem.

Z písemného záznamu o volbě je vidět, že o zahraniční členství v Royal Sociery se ucházely nikoli dvě, ale tři osoby. O každém ze tří kandidátů se hlasovalo odděleně.

Kdo byli oni mužové, kteří podporovali Bornovu kandidaturu? Pohleďme nejprve na skupinku tří zahraničních členů, kteří Borna podporovali. Zdá se, že Bruhl a Hampe se vlastní vědeckou prací ani výzkumem nezabývali.[6] Zcela jinak tomu bylo u třetího přímluvce. Jean André De Luc, též Deluc, (1727–1817) se narodil v Ženevě a od roku 1773 se usadil v Londýně, kde jej proslavila jeho geologická, meteorologická a fyzikální pojednání,[7] Lze se domýšlet, že návrh učiněný v roce 1774 nebyl náhodný, podobně jako fakt, že v čele domácích přímluvců stál Charles Francis Greville (1749–1809). Byl to právě on, kdo jako zámožný anglický aristokrat a sběratel minerálů odkoupil od Borna v témže roce jeho sbírku, která je popsána ve dvoudílném spise *Lithophylacium Bornianum* (1772, 1775). Born, který byl tehdy ve finančních potížích,[8] ji prodal za nemalou cenu 1.000 liber. [9] Další z pěti významných osobností byl Joseph Banks (1743–1820). Mezinárodní renomé si vysloužil tím, že se jako botanik a zoolog mohl v letech 1768–1771 zúčastnit prvé expedice Jamese Cooka do Jižního oceánu. Dodejme ještě, že od roku 1778 až do své smrti – tedy neuvěřitelných 42 let – byl presidentem Royal Society a rozhodujícím způsobem ovlivňoval vědecký život ve Velké Britanii.[10] K okruhu Banksových spolupracovníků a přátel patřil i další v Londýně usazený vědec, který Borna podpořil, Daniel Carl Solander (1736–1782). Švédský rodák přišel do Londýna v roce 1760 s doporu-

---

6 Maria Boas Hall, která je výtečným znalcem dějin Royal Society našeho období, mi 21. června 1985 napsala:"I don't know anything about Bruhl and Hempe [sic!], …they are not so very well known ..."

7 Srov. *Dictionary of Scientific Biography. Vol IV*. (C. C. Gillispie ed.) New York, 1971, s. 27–29.

8 Poznámka překladatele: O Bornových finančních potížích na počátku 70. let vypovídá i následující skutečnost. Od října 1771 začal Born vydávat *Prager Gelehrte Nachrichten,* týdeník věnovaný hlavně recenzím – podobné časopisy existovaly už předtím v řadě německých měst, v Praze to však byla novinka. Bylo vydáno celkem 25 čísel, list se však udržel jen do září 1772 a poté zanikl. Zájem veřejnosti nebyl zřejmě dost velký.

9 P. M. HOFER: *Ignaz v. Born – Leben – Leistung – Wirkung*. Wien, 1956, s. 20–21. V této neuveřejněné disertaci se odvolává Hofer na spis A. DEUTSCH: Ignaz von Born. In: *Freimaurer– Museum, 6, 1931*. Nákupem Bornových minerálů položil Greville základ pro tehdy nejlepší sbírku minerálů v Anglii, která po jeho smrti přešla do majetku Britského muzea. Srov. *The History of the Collections ... British Museum (Natural History),* London, 1904, s. 358–359.

10 Srov. *Dictionary of Scientific Biography. Vol. I*, c. d., s.433–437.

čením Carla Linného. Zde se usadil a přispěl podstatným způsobem k šíření klasifikačního systému svého učitele.[11] Další podpis patří lékaři Georgu Bakerovi (1722–1809), který na sebe upozornil tím, že poukázal na škodlivé působení olověných nádob, jichž se v Devonshiru používalo k přípravě moštů.[12] O posledním, kdo Borna doporučil, Richardu Huckovi (1720–1785), lze říci jen tolik, že byl uznávaným vojenským lékařem.[13]

Na závěr lze tedy potvrdit, že Ignác von Born byl členem Royal Society. Zároveň je tím vysvětleno nedorozumění, o němž jsme se zmínili v úvodu. Nepochybně vzniklo tak, že knihovník Royal Society, který odpovídal na můj dotaz, v seznamu členů Royal Society *von Borna* nenašel, protože ten zde byl zapsán jako *De Borne*. V každém případě je to podivný omyl. [14]

Summary

In the 1960s the author was not successful in finding files in the archives of the Royal Society on Born's admission as a member. Yet Born is always cited as Royal Society Member on the front pages of his papers. Other historical texts agree with the fact. That is why author tried to clarify the ambiguity about the Born's admission to the foremost English scientific society. This time, the author found solid clues in archival material of the Royal Society. There are two documents certifying that Born was designated and also affiliated as a member. The author then demonstrates that the former negative information arose from a misunderstanding.

Author's address:
170 Huntington Rd.
Cambridge CB3 OLB
Great Britain

[11] Srov. *Dictionary of National Biography. Vol. LIII*. London ,1898, s. 212–213.

[12] Tamtéž, *vol. III*. London 1885, s. 7–8.

[13] Tamtéž, *vol. L*, London 1897, s. 329.

[14] Rád bych na tomto místě poděkoval pracovníkům knihovny Royal Society za jejich vstřícnost a za dovolení tyto dokumenty uveřejnit.